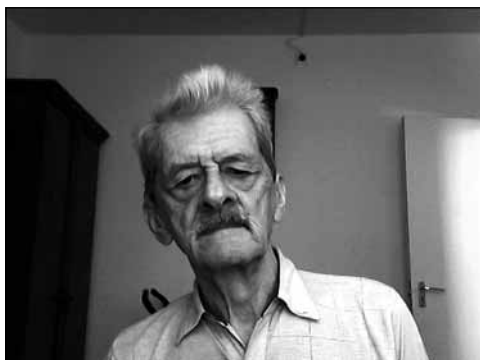

Mizser Lajos

nyelvtan (Miskolc, 1940. szeptember 12.)

Szüllőhelyemnek valójában a Borsod megyei Cserépfalut tekintetem mindig is. Őseim a XVI. század óta itt éltek. Édesapám, Mizser Lajos, édesanyám, Pósa Erzsébet a faluban tanítók voltak. Cserépfaluban nőttem fel, itt végeztem el az általános iskolát (1947–1955). 1955–1959 között a mezőkövesdi I. László (ma már Szent László) Gimnáziumban voltam diák humán tagozaton. Ekkor kezdtem el foglalkozni néprajzzal és néprajzkutatással. Részt

vettem a néprajzi pályázatokon, többek között *Cserépfalu monográfiája* című terjedelmes dolgozatommal. Az érettségi után a Szegedi Tudományegyetem hallgatója lettem magyar–latin szakon (1959–1964). Egyetemi éveim alatt behatóan foglalkoztam uráli nyelvészettel Hajdú Péter irányítása alatt. Szakdolgozatomat is ebből írtam. Közben azért nyelvjáráskutatásokat is végeztem. 1963-ban felvettem a német szakot is, de ezt két év múlva végeztem el a levelező tagozaton. 1964 decemberében védtem meg *Az időszámítás nyelvi kifejezései a szamojéd nyelvekben* című egyetemi doktori értekezésem. 1964 augusztusában Újszászra kerültem középiskolai tanárnak. Itt mind a három tantárgyamat tanítottam. A tudományos munkára nagyon kevés lehetőségem volt iskolai túlterheltségem miatt. 1970-ben kezdtem publikálni, ebben nagy segítségemre volt Pais Dezső. Elsősorban az ifjúsági nyelvvel és az iskolai ragadványnevekkel foglalkoztam. 1970-ben a lappeenranta nyári egyetem hallgatója voltam. A hetvenes években kezdtem Grétsy László támogatásával nyelvművelő cikkeket írni országos, megyei napi- és hetilapokba. 1973-ban sikeres aspiráns-felvételvizsgát tettem, és 1974–1977 között belföldi ösztöndíjas aspiráns voltam Papp László irányításával. Ezután egy évet ismét tanítással töltöttem. Mivel Újszászon a tudományos munkámhoz semmiféle támogatást nem kaptam, Budapestre mentem, és a Magyar Diafilmgyártó Vállalat szerkesztő-stíluslektora lettem. Naponta jártam vonattal a kilencven kilométereket, és ez sok volt. 1980 szeptemberétől a nyíregyházi Bessenyei György Tanárképző Főiskola magyar nyelvészeti tanszékére kerültem adjunktusként. Itt aztán rövid ideig docens, majd főiskolai tanár lettem. 1989-ben védtem meg a *Tulajdonnevek rendszertani és tipológiai vizsgálata* című kandidátusi értekezésem. Nyíregyházán először nyelvművelést oktattam, majd a nyelvtörténet és az onomasztika lett a fő területem, ez utóbbiból publikáltam a legtöbbet. Sok szakdolgozatot vezettem, tanítványaim sikeresen vettek részt az OTDK-n. 2007-ben balesetem (combnyaktörés) miatt nyugdíjba mentem. Ha az oktatást nem is, de a tudományos munkálataimat folytatom.

42 hazai és 12 külföldi (Finnország, Szovjetunió, Jugoszlávia, Szlovákia, Ukrajna) kongresszuson, konferencián, szimpóziumon vettem részt. Előadásaimat

magyarul, németül, finnül és oroszul tartottam. Aspiránsi időm alatt három hónapos tanulmányutat tettem Finnországban.

Eddig 1070 publikációm jelent meg, többségében nyelvészeti jellegűek, de volt köztük történelmi, irodalmi, néprajzi és művelődéstörténeti jellegű is. Hat könyvet írtam, társszerzőkkel pedig tízet. Hat könyv megírásával vagyok készen, csak a kiadás időpontja kétséges.

Tudományos tagságaim: Magyar Néprajzi Társaság, Magyar Nyelvtudományi Társaság, Suomalais-ugrilainen seura (Helsinki), az MTA köztestülete.

Elismeréseim: Cserépfalu díszpolgára, a nyíregyházi főiskola kiváló dolgozója, Csúry Bálint-díj, Pro Archivo (Nyíregyháza).

Mihsen Nagy

Nagy Ildikó

művészettörténész (Budapest, 1940. szeptember 14.)

Korosztályom a háború éveiben eszmélt a világra. Örökre belém ivódott a zsigeri félelem, amely mindig újra feltámad, ha a televízió síró kisgyereket mutat egy ostromlott városban. A szorongás egész gyerekkoromat végigkísérte. Korán megtanultam, hogy amiről otthon beszélünk, arról az iskolában hallgatni kell. A „kettős nevelés”-nek azonban

volt haszna is: fejlesztette a kritikai érzéket, előhívta a gyanakvást minden deklaratív állítással szemben, és megtanultam mérlegelni. A történeti stúdiumokhoz ez nélkülözhetetlen, de magához a mindennapi élethez is. A Kádár-rendszerben épeszűnek maradni nívós programnak számított. Erre ment rá a felnőttkorom. Reménytelenségéből két döntő élmény emelkedik ki: 1956 és 1989. Bármilyen csalódás következett is utána, azt, hogy a szabadság érzését meg-

tapasztalhattam, a sors ajándékának tartom.

Küzdelmes évtizedek vannak mögöttem, nem szoktam visszanézni. Ha mégis, akkor azokról szeretnék megemlékezni, akik segítettek abban, hogy ne szoruljak ki a szakmából, amire sajnos túl sok esélyem volt.

Örök hálával tartozom Lajta Editnek, aki lehetővé tette, hogy

ezen a pályán egyáltalán elinduljak. Az Akadémiai Kiadó lexikonszerkesztőségében rákényszerültem arra, hogy a művészet történetét – ha csak elemi szinten is – az őskőkortól a koncept artig módszeresen végigkövessem, és egyben megtanultam szerkeszteni. Kitűnő iskola volt. Mindvégig szerkesztőként dolgoztam különböző munkahelyeken, ebből éltem meg. A kutatás független volt a munkahelyeimtől. De mást is tanultam Edittől. Sorsa példa volt arra, hogyan lehet és kell elviselni

a legnehezebb helyzeteket is úgy, hogy közben megőrizzük személyiségünk integritását.

Mint oly sok pályatársam, én is nagyon sokat köszönhetek Németh Lajosnak. Életem legválságosabb pontján segített át azzal, hogy megbízott bennem. Adott egy értelmes feladatot, és ezzel kijelölte azt a szakmai utat, amelyet ma is követek.

Különös szerencsének tartom, hogy közel két évtizeden át Zádor Anna közelében lehettem. Anna néni mindenkire figyelt és mindent elolvasott. Bíráló megjegyzései kemények voltak és védhetetlenek, elismerése kitüntetésnek számított.

Pályám során többször is tapasztaltam, hogy egy-egy kritikus helyzetben valamelyik kortársam segített titokban. Ha megsejtettem, hogy ki volt, megköszöntem. Néha azonban nem jöttem rá, hogy ki lehetett a háttérben. Nekik ezúton mondok köszönetet.

Mindig öröm számomra a fiatalok társasága. Hálás vagyok azoknak a fiatal kollégáknak, akik megtisztelnek bizalmukkal és felkeresnek kérdéseikkel. Új szempontjaik, látásmódjuk frissessége inspirációt jelent számomra, segít abban, hogy ne rögzüljek bele régi nézetekbe, és a magam módján követhessem a művészet új jelenségeit.

Végül köszönettel tartozom tanítványaimnak a Képzőművészeti Egyetemen. Kedvességük és figyelmük elhitei velem, hogy érdemes volt ezen a pályán megmaradnom.

Mindez azonban nem lett volna elég, ha biztatásával és türelmével nem áll mellettem két ember: az élettársam, Bárdos György, és a fiam, Nagy Gergely.

Nagy Attila

Paládi-Kovács Attila

etnográfus (Ózd, 1940. szeptember 14.)

Sorsomat szerencsés véletlenek sorozata formálta. Az első az volt, hogy apám – a fronton és a szovjet fogságban töltött évek után – 1946 augusztusában hazatérhetett a családjához, s ismét munkához jutott a vasgyárban. Éltük az egykeresős munkáscsaládok kuncogó fillérekkel, hazug tömeggyűlésekkel, munkaversennyel, normaemelésekkel és békekölcsönökkel terhes, nehéz életét. Apám ipari tanulónak, gyári dolgozónak szánt, de osztályfőnököm többszöri látogatásának köszönhetően 1954-ben mégiscsak beiratkozhattam az ózdi gimnáziumba. Szüleim, nagyszüleim nemigen hittek abban, hogy belőlünk (öcsémme) „tanult ember” lehet. 1958-ban érettségiztem, s történelem–földrajz tanári szakra jelentkeztem. Szüleim

tanácstalanok voltak, mert nem ismerték a „felsőbb iskolákat”, a tanári, az értelmiségi lét nehézségeit és buktatóit. Első tanítómát kérdezték meg, mit szól a

pályaválasztásomhoz. Enyhén szólva, nem helyeselte. Saját nehéz megélhetésére és az én munkásszámazásomra rámutatva, tanácsolta: „Menjél inkább az orvosira vagy a műszakira. Téged fel fognak venni, bárhová jelentkezel.” Nem igazán értettem, csak azt tudtam, hogy nem vonzódom sem az orvosi, sem a mérnöki hivatáshoz. Augusztusban azonban kezdett megvilágosodni szavainak értelme. Amikor gimnáziumi osztályfőnökömnek jelentettem, hogy felvettek a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetemre, szomorúan tudatta velem két eminens osztálytársam, Győry Kálmán és Roska Tamás elutasításának történetét. Értelmiségi származású szüleik klerikális beállítottságára hivatkozással mindkettőjük egyetemi felvételét elutasították abban az esztendőben.

Az egyetemen a történelem és a földrajz szak órái mellett már az első hónapokban bejártam a néprajz s olykor a magyar szak előadásaira is. Indexemben egymás után sorakoznak Szabó István, Kádár László, Kéz Andor, Földvári Aladár, Gunda Béla és mások aláírásai, becses osztályzatai. A történelem szakot a második évet követő szigorlat után leadtam, s a néprajz lett a másik fő szakom. Ennek a lépésnek a „hivatalos” indoklása az volt, hogy több időm jusson néprajzi stúdiumokra, terepmunkára. Gunda Béla legfőbb érve azonban úgy hangzott, hogy az újkor és a legújabb kor marxista történetírása merő tévedés és hamisítás, amire nem érdemes a drága időmet pazarolnom.

Pályafutásomat 1963–64-ben az egri vármúzeumban és a debreceni Déri Múzeumban kezdtem, majd a debreceni egyetem néprajzi tanszékén folytattam. Ott szereztem meg a bölcsészdoktorátust is, s jelent meg első könyvem, doktori értekezésem. Ez a fordulat már feleséggel együtt ért bennünket, s első fiunk is Debrecen szülötte. Azokban az években a saját kutatási témáim – palóc juhászat, abaúji bortermelés, barkó népcsoport, dél-borsodi pásztorkodás – kutatása mellett minden szabad energiámat és időmet a *Magyar Néprajzi Atlasz* terepmunkáira fordítottam. Már 1965-ben bejártam a magyar–szlovák nyelvhatár mentén egy csomó magyar falut e célból, s a következő nyarakon még újabbakkal egészítettem ki az atlasz felvidéki kutatópontjait. 1968. augusztus 21. és szeptember 4. között a romániai Temesközben gyűjtöttem fel nyolc magyar falu anyagát, 1967-ben és 1969-ben erdélyi falvak tucajtjait járjuk be néhányan az atlasz gyűjtőfüzeteivel. Akkori önkéntes és titkolt (senki által sem honorált) gyűjtőútjainknak köszönhető, hogy a néprajzi atlasz nem a trianoni Magyarország, hanem a majdnem teljes magyar népterület kulturális hagyatékát öleli fel a kérdőív által kijelölt tematika szerint. Amikor szerét ejthettem, az MTA csereegyezményei révén Lengyelországba, Szlovákiába, Ukrajnába is utaztam, s mindenütt a terepre törekedtem. Minden gyűjtött anyagomat máig sem tudtam feldolgozni. Fotóim, diáim is ezrével, százával gyarapították az MTA Néprajzi Intézetének gyűjteményeit és korábbi munkahelyeim adattárait. Az 1960-as években a paraszti, a falusi életviszonyok gyors változásának láttán a mi nemzedékünk a gyűjtés és a dokumentálás feladatát tekintette a legsürgetőbbnek. Pályámon is akadályozott, hogy a néprajzi atlasz csak egy évtizedes késéssel, 1987–1992-ben jelenhetett meg (640 térképlapjából 126 térkép a munkám eredménye).

Az 1970-es években szerzője lehettem az Ortutay Gyula által elindított s életében általa irányított, menedzselte *Magyar Néprajzi Lexikon*nak. Átkerülésemet az MTA Néprajzi Intézetébe, beszervezésemet a néprajz „nagy vállalkozásaiba”

sztintén a szerencsés véletlenek közé sorolom. A szócikkírás s a *Kis magyar néprajz* című rádiósorozat előadásainak fabrikálása szellemi készenlétre, tömör fogalmazásra nevelt bennünket. Akkoriban már a magyar parasztság rétgazdálkodásának szentelt nagymonográfiám adatgyűjtésével, terepmunkálataival foglalkoztam, amit leginkább a gályapadhoz vagy a hosszútávfutó magányosságához hasonlíthatnék. Abból léphettem ki időről időre a tömör kis dolgozatokkal, előadásokkal.

1981-ben az ELTE néprajzi tanszékének docense lettem, s a környezetváltozás, a hallgatókkal végzett munka, a terepre tett intézeti kirándulások újabb fordulatot hoztak az életemben. Elővettem debreceni tanárkodásom órajegyzeteit is, de döntő részben új tárgyak előadására készültem minden szemeszterben. Saját penzumként az újabb nagymonográfia, *A magyar állattartó kultúra korszakainak munkálatai* kötöttek le, de mellette másra is futotta. Felkérésre írtam *A Barkóság és népe* című néprajzi tájmonográfiát, társszerzővel a *Hunfalvy Pálról* szóló könyvecskét, s válogattam, szerkesztettem *A magyar tájak néprajzi felfedezői* című szöveggyűjteményt. 1986-ban visszatértem az MTA Néprajzi Intézetébe, de az egyetemi oktatómunkát sem hagytam abba, azóta is sok örömet lelek benne. 1995-ben kollégáimmal elindítottuk az *Európai etnológia* PhD-programot, melynek keretében eddig harmincegyen szereztek doktori fokozatot, s még számosan érkeztek el a fokozatszerzés küszöbére. Egykori szakdolgozóim, doktoranduszaim a szak középnevezékének legjobbjai közé tartoznak. Többségük a nemzetközi mezőnyben is sikerrel állja meg a helyét.

Az utóbbi bő két évtizedben a legtöbb erőfeszítést a *Magyar Néprajz* nyolc kötetének létrehozása követelte tőlem. Hét kötete 1988 és 2001 között jelent meg, azóta már az interneten és DVD-n is elérhető. Három kötetében szerzőként is közreműködtem, de a legtöbb energiát a menedzselés és a szerkesztés teendőire kellett fordítanom. Sajtó alatt van az I. 2. kötet *A magyar népi műveltség korszakai* címen (karácsonyra megjelenik), s készen vannak az I. 1. kötet kéziratai is. Saját szerzői műveim, könyveim és könyvrészleteim e nagy vállalkozásnak alárendelten, mintegy mellékesen jelentek meg az utóbbi húsz-huszonöt évben (pl. *Tájak, népek, népcsoportok*, Akadémiai, 2003; *Ipari táj. Gyárak, bányák, műhelyek népe a 19–20. században*, Akadémiai, 2007).

Sorsomat, pályámat szerencsésnek tartom, és sokakra gondolok hálával szüleim és nagyszüleim mellett, kivált rokonaim, tanárain, iskolatársaim, barátaim, adatközlőim, pályatársaim, munkatársaim, hallgatóim és más jótevőim élő és (sajnos már) eltávozott népes köreiből. Reménységgel és bizakodással tekintek az előttem álló évek elé. Feleségemmel együtt a további házassági évfordulókat is fiaink, menyeyink és unokáink körében reméljük megünnepelni.

Paláti-Koraly

Szentgyörgyi József

festőművész (Balatonarács, 1940. szeptember 15.)

Balatonarácson születtem, de Tihanyban nőttem fel. 1956 óta élek Budapesten. Amikor kiléptem 1968-ban a budapesti Képzőművészeti Főiskola kapuján, éppen a magyar szocialista rendszer megreformálása volt napirenden, az új gazdasági mechanizmus a képzőművészeti életben is érezte hatását. Kondor Béla halála, vagyis szárnyas angyalainak lehullása megdöbbenett. A hetvenes-nyolcvanas években – a korlátozott „szabadság” viszonyai között – egy érték- és távlatvesztett generáció tagjaként kerestem a hiteles alkotói lét lehetőségeit. Ugyan a marxista-leninista kritika szakított már korábbi dogmatizmusával, de igyekezett mesterséges ellentéteket gerjeszteni a preferált realista és az absztrakt művészet nyelve és kifejezőmódja között. Egész vizuális szemléletemet betöltő problémakör a kereszt árnyékában eltévedt ember küzdelme lett. Bár nálam a szakrális nem csupán a bibliai események újrafeldolgozását jelenti, hanem az európai keresztény kultúra értékeinek megőrzését és áldozati tanúságtételét, amelyet elválaszthatatlannak éreztem az ezredforduló válságérzetétől. Így festézetemben a drámai életérzés szinte ikonjellegűt öltött.

A nagy egységek belső tagolását követve a létezés súlya alatt léthiányos embereket festek. Vissza-vissza-

térő képi gondom, hogy az anyagból az anyagtalanba vágyó művészet metafizikai titkait keressem: az élet és költészet, „a döbbsent földi lét” égi némaságát.

Én sohasem voltam olyan, aki hangosan kiadja magából a fájdalmat, inkább magamban dohogtam, de ezeket belülről újra s újra intenzíven átéltem. Több képemet is ilyen,

az embert megalázó helyzet érzése indított el.

Sajnos a mögöttünk lévő idő elhibázta a saját lehetőségeit, ezért vissza kell költöznünk az igazmondó szimbólumok és a megújuló színformák közösségi erejébe.

Pályám során, nem könnyen, de ki tudtam egyezni magammal, mindig segített a hitem, egy ember, egy képelemlék, egy vers...

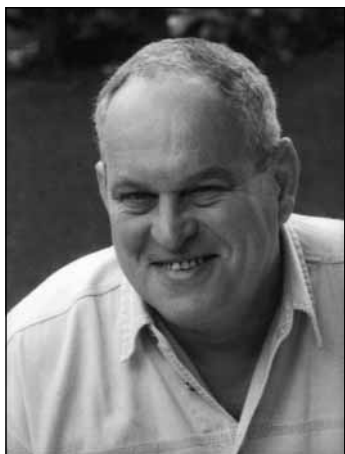
Hál' Istennek, megmaradt létezésünkkel szembeni kíváncsiságom, az örök gyermeki rácsodálkozás. Ha nem lenne, akkor is a tízparancsolat szerint cselekednék.

Az embertől halála pillanatáig valamit mindig elvesznek, leginkább emberi méltóságát. Csak remélni merem, hogy a létezés küzdelmei során felvillan képeimben az emberi küzdelem transzcendens fehérsége.

Szentgyörgyi József

Móna István

öttusázó, ügyvéd (Nyíregyháza, 1940. szeptember 17.)

Nemrégem jópofáskodva idéztem Salamon Bélát, a nagyszerű művészt és osztályon felüli sportdrukkert (futballszurkolót), amikor is a háborús években egy nyilas vezér kérdésére, hogy mennyi idős, kérdéssel válaszolt. „X éves leszek. Leszek?” – hangzott a csodálatos, keserű humorú válasz.

Nos, az aktualitást az adja, hogy tíz napja gyors agyműtétet végeztek rajtam, ami mindig kicsit rázós ügynek számít, és ez a második ilyen (már közel két éve volt az első).

Rossz dolog utólag megtudni, hogy egy-két napon át nem tudtam magamról. Szeretek tudni jót, rosszat is akár, de mindent, ami velem történik.

Egy furcsaság maradt utána, amit még nem tudom, hogyan lehet majd meggyógyítani: kettős-

látásom van, ami igen zavaró. Különösen, ha adósságom lenne, abból kettőt látni nem egy öröm.

Egykori magabiztos válaszom, miszerint én hetvenéves leszek szeptember 17-én és hogy miért is ne lennék, most egy kicsit kérdőjeles lett. Kétesélyes: lehet igen is meg nem is, azaz véleményes. Mindenesetre én továbbra is optimista vagyok, nem szeretném itthagyni egyelőre, amim még van: unokáim, gyerekeim és néhány jó barátom, barátnőm, családom.

Az egyik legkedvesebb szórakozásom, a sport ismét hoz izgalmakat, mert az egyik szívem csücske, Nagy Tímea, beugratásom hatására néhány hónapja ismét versenyszerűen vívni kezdett, összehoztam legjobban szeretett régebbi mesterével, Udvarhelyi Gáborral, és lelkesen, fiatalosan dolgoznak, nem kis fejtörést és reménykedést okozva nekem, hogy kedves sporttársam és jó barátnőm, barátom bizony oda fog érní a londoni olimpiára, mert egy rossz év és kihagyás után is erre bizony szerintem képes. Együtt szorítok érte a férjével és a három remek kisgyerekével, akik már az uszodában bontogatják tehetségüket, oroszlánkörmeiket.

De egyelőre ismét a mamának kell azokat növesztetni és hegyezni. A mamának, Titinek aki a világ egyik legcsodálatosabb vívója, mi több, sportembere, tiszteletbeli öttusázója, ahogy azt a könyvemben is megírtam.

Nagyon szeretem őt, és nem féltém a már-már lehetetlen feladattól, mert szinte mindenre képes, amit elhatároz.

Különösen, hogy a régi-új edzőjével van egymás és a világ iránt egy kis tartozásuk, és gyönyörű szép dolog lenne, ha ezt sikerülne kvittelniük minden irányban.

Természetesen ebben én is megpróbálok segíteni, bizonyítandó, hogy hát-ha érek még valamit.

Nagyon nagy öröm lenne, úgyhogy még nem siethetek a sajnos már elég sok barátom után. Telhetetlen vagyok, ezt az örömet még szeretném megkapni.

Az unokáim is egyre nagyobbak, és nagyon kedvesek. A csillaghegyi uszodában is vár a társaság, kedves, jó emberek, vár Ottó barátom, bizony ő már nagyon régi társ. Napok kérdése, ha igaz, hogy megjelenjen az életemről, az életünkről írott könyvem, amelyben tulajdonképpen mindent leírtam, amit akartam, amit érdekesnek találtam.

Jó lenne, ha sokaknak tetszene. Nem élünk unalmasan, hátha más is úgy gondolja, tanulság meg van benne bőven. Szerencsére a fotók, a fekete-fehérek és színesek egyaránt, nagyon jók, bizony valaha nagyon jók voltunk, és az ilyen volt, ilyen lett miatt sem kell szégyenkeznünk, hiszen ez az élet, és nekünk bizony jutott belőle már eddig is szépen, és talán még nincs vége az egésznek.

Bár erre is vonatkozik, hogy az ember ne legyen telhetetlen, és nyugodt szívvel, békében fogadja el, amit a sorstól, az élettől kapott vagy kap. Biztosan ennyit érdemelt, nem többet.

Már eddig is nagyon szép volt, van mit megköszönni a jó istennek nap mint nap.

Úgy látszik, nem hülyültem még meg egészen, mert ezt a 70-80 sort kapásból meg tudtam írni, talán nem is csupa zöldségeket, az meg, hogy ez géppel írva nem lesz hetven sor, nem olyan nagy baj, a könyvem bőven kipótolja, mert az kb. 400 oldal, ami egy amatőrtől igazán elfogadható teljesítmény. Remélem, hogy a decemberi találkozóra a könyvemmel együtt el tudok menni, és talán addig az egészségi állapotom is javulni fog.

Gerold László

irodalom- és színháztörténész, szerkesztő
(Újvidék, Jugoszlávia – ma: Szerbia, 1940. szeptember 24.)

Bizonyos, hogy családjunkat Elzász-Lotaringiából a „copfos kanca” kolonizációs telepítése sodorta a Bánságba, talán éppen Tiszaszentmiklóásra, ahol nagyapám született, az már kevésbé bizonyos, hogy a Geroldok német vagy francia eredetűek-e: Géroldok-e, ahogy a vezeték- és utónévként egyaránt használó németek ejtik, vagy Zseroldok vagyunk, ahogy gimnáziumi matektanárom szólított. Lényegében mindegy, hogy felmenőim közül apai nagyapám német vagy francia volt, mert nagyanyám, Simala, lengyel származású, anyai nagyanyám, Bíró, magyar, nagyapám, Szvetics pedig elmagyarosodott szerb volt. Ebből a nációvegyületből, hasonlóan másokhoz, akik ezen a huzatos síkságon éltek, házasodtak, gyerekeket nemzettek,

lettünk őshonos újvidéki/noviszádi magyar család. Ugyanis apám, aki a két háború között volt gyerek, Noviszádnak (egybeírva, sz-szel és á-val), így tanulta és szokta meg, míg anyám, aki a város zártabb, református közegében nevelkedett, kizárólag Újvidéket mondott. Ebből adódott, hogy sokáig nem számított, szülővárosom melyik nevét használom, mígnem egyszer középiskolás koromban kioktattak, hogy Újvidék nincs, csak Novi Sad van – attól kezdve természetesen csak Újvidéket mondom.

A belváros közvetlen közelében születtem, éltem, zömmel magyarok között, de az a kevés szerb, szlovák, bunyevác, német is, aki ott lakott, beszélt vagy értett magyarul, ahogy mi is tudtunk szerbül, tökéletes volt a kölcsönös tisztelet és a tolerancia. Talán ez is hozzájárult, hogy boldog gyermekkorom volt. Nemcsak a családban, ahol szüleim, végtelen türelméről ismert, háztartásbeli anyám és textilkereskedő apám biztosították húgomnak és nekem szerény keretek között is a zavartalan, kellemes légkört. A több mint százéves, vert falú családi ház mellett életterünk volt az utca is. (Nem voltunk utcagyerekek!) Itt történt számunkra minden érdemleges: kikapuztunk, fejtünk, indiánoztunk, tanultunk kerékpározni, lestük a lányokat, beszélünk meg a leckét. Nyaranta a homokos Duna-strand váltotta fel az utcát, középiskolás korunktól pedig a kórozó, ahová minden este kötelező volt kimenni.

Ebből a közegből rugaszkodtam el, amikor kiütött rajtam az önállósodást jelentő családalapítási vágy, és – amíg a házuk megvolt – ide tértem vissza. Innen jártam egyetemre, de hét évig, a Magyar Szó kultúrás újságírójaként, majd több mint harminchat éven át, nyugdíjazásomig a magyar tanszék oktatójaként már más-más városrésznek voltam lakója. Voltak kevésbé jó és remek házasságaim és társkapcsolataim, de mindezt felülírja, hogy van egy remek, egyetemi lektorként dolgozó angoltanár fiam. S hogy a húgomékkal csodás megértésben élek.

Otthonaim mellett két munkahelyi otthonom volt: a szerkesztőség és a tanszék. Ott színházról, irodalomról írtam, itt XIX. századi magyar irodalmat, legszívesebben drámatörténetet, illetve dramaturgiát tanítottam. Az irodalomhoz kiskorom óta vonzódtam: elolvastam a közeli könyvtárfiók több száz könyvét, anyámnak pedig, amikor a téli szünidőben szekrényrendezést rendelt el, inkább egyvégtében felolvastam a *Toldit*, a *János vitézt*, mesekönyveket, amit igazán egyikünk sem bánt. Nem csoda hát, hogy amikor leérettségiztem, az orvosi helyett az éppen akkor nyílt tanszékre iratkoztam, ahol az első két évfolyam tagjai (Tolnai Ottó, Bányai János, Domonkos István, Utasi Csaba, Bosnyák István, Végel László, Fehér Kálmán, Gion Nándor stb.) az ún. Symposium-nemzedékbe tömörülve létrehoztuk előbb a mellékletként megjelenő Symposiumot, majd az Új Symposium című folyóiratot. Ennek keretében, véletlen folytán, nekem jutott a színház: egyszer Tolnai megkért, nézzek meg egy újvidéki szerb előadást, s írjak róla. Örömmel vállaltam, azóta írok irodalmi kritika mellett színházi tárgyú bírálatokat. Ha a személyazonossági lapra feltüntethető lenne, foglalkozásként egyszerűen csak azt írnám: kritikus. Ehelyett az áll: egyetemi tanár. Igaz, lehetnék publicista is. Ebbéli ügyködésem hozadékaként van egy értelmiségszociográfia-kötetem (*Rólunk is vallahak*), az egyetlen ebben a zsánerben nálunk. Az újságírást sohasem hagytam abba, csak olykor szüneteltettem. De ha tehetem, mindig visszatérek hozzá. Jelenleg épp egy internetes portálon van *Portéka* című

heti kulturális figyelőm. Olykor szerkesztőként is beleártottam magam az irodalmi életbe, majd húsz évig szerkesztettem a Híd kritikarovatát, később négy évig főszerkesztője voltam a folyóiratnak, szerkesztettem a tanszék két tudományos kiadványát, a *Hungarológiai Közleményeket* és a *Tanulmányokat*. Majd húsz könyvem van, ezek közül néhány (*Meglelt örökség; Legendák és konfliktusok; „Itt állok a rónaközépen”; „Ígylétünk”*) XIX. és XX. századi irodalmi és színházi tanulmányokat, esszéket, kritikákat tartalmaz. Ha választani kellene közülük, nehezen tudnék dönteni. A *Színházi esszék* írásai az előadások apró rezdüléseit örökítik meg. A doktori értekezésésként írt *Száz év színház Szabadka egy évszázadának (1816–1918) színházi életét feldolgozó komplex monográfia*. A *Drámakalauz* a jugoszláviai magyar drámaírás története. A *Színház a nézőtérrel és a Léthuzatban* együtt az Újvidéki Színház harminc éve majd minden előadásának kritikáit tartalmazza. A *Jugoszláviai magyar irodalmi lexikon 1918–2000* nélkülözhetetlen kézikönyv lett. Az *Átírás(s)ok(k)* régi drámáink mai átírásait elemzi. A Gion Nándorról írt monográfia adósságtörlesztés a remek író iránt.

Ennyi volt, járt értük néhány elismerés: Híd Irodalmi Díj 1990-ben és 2001-ben, Szenteleky Kornél Irodalmi Díj 1980-ban, Palládium Díj 2004-ben. Sok? Kevés? Akár elég is lehetne. Ami viszont hiányzik, az a nagyobb figyelem a szakma részéről, de ezt akár a vajdasági írótársadalom egészének sérelmeként is említhetem. Ezúttal, ne legyünk ünneprontók, erről ne essék szó. Inkább arról, ami hetven táján még hátra lehet/van: olvasni, olvasni, írni időnként egy-egy kritikát, cikket, összehozni egy kötetet, és amíg erőm van, teniszezni.

Jeralabović

Végh András

festőművész (Tolna, 1940, szeptember 27.)

Az a vonal, amit munkám során felrajzolok, nem más, mint az életem útja.

Hatvan és tíz – így is tagolható éveim száma, jól rímel erre, ahogyan a

hetvenet kifejezi a francia nyelv. Hat évtizedem a XX. században pergett le, ez az eszmélés, tanulás, magamra találás időszaka és elindulás arra a bizonyos képzeletbeli hegy magaslati pontjára.

Az utolsó tizedik évhez közeledve, a hetvenedik évem kapujában, már a XXI. századdal vagyok párbeszédben.

1940-ben születtem Tolnán, apám, Végh János festőművész, rajztanár, anyám, Felföldi Gizella magyar–német szakos nyelvtanár.

1959: A budapesti Képző- és Iparművészeti Gimnáziumban érettségiztem.

1960–1967: A Képzőművészeti Főiskola festő szakán folytattam tanulmányaimat. Kmetty János és Bernáth Aurél voltak a mestereim.

1965: Házasságot kötöttem, feleségem Mayer Berta festőművész.

1970–1973: Derkovits képzőművészeti ösztöndíjat kaptam.

1971: Első párizsi utam során találkoztam először a modern képzőművészet nagyjaival.

1971–2009: Franciaországi utak következtek, többszöri hosszabb tartózkodással, kalandozásokkal, kiállításokkal.

1975–1978: Pavan Renato gyűjtő meghívása Trevisóba lehetőséget nyújtott utazásokra, festésre, kiállításra a Villa Condulmerben, Premio Nazionale di Pittura Grolla d'Oro díjban részesültem.

1974–1999: Józsefvárosi alkotóéveim időszaka.

1974: Megszületett Judit lányom, 1977-ben Marcell fiam.

1983: Kiállításra szóló meghívást kaptam Párizsba, a montmartre-i őszi fesztiválra.

1987–2004: Tanítottam a budapesti Képző- és Iparművészeti Szakiskola festő szakán. Salzburgi ösztöndíjat nyertem. Ötven év után egyéni kiállításom volt a Vigadó Galériában.

1993–1995: Hollandiai tanulmányutak következtek, kiállításokkal.

1994: Munkácsy-díjat kaptam.

1997: Összegző kiállításom mutatott be munkáimat a Szolnoki Ga-

lériában. Újlipótvárosi műtermembe költöztem, most is itt dolgozom.

2000: A Római Magyar Akadémia ösztöndíjával két hónapot Rómában dolgoztam, az etruszk művészetet tanulmányoztam. Mednyánszky-díjban részesültem. Nagyméretű képekkel rendeztem kiállítást a Vigadó Galériában.

2003: Egyéni kiállításom volt Lübeckben, a VHS Fórum Galériában.

2004: Részt vettem Bordigherában (Olaszország) a Grandi formati Arte in Piazza című nemzetközi kiállításon.

2005: Olaszországi egyéni kiállítások következtek: Centro Arte Lupier Galeria, Gardone val Trompia (amelynek tiszteletbeli tagja vagyok), XVI. Settimana d'Arte di Cecina, Toscolano (BS).

2007: Részt vettem és kiállítottam: Slovenia open to art 2007. International art workshop. Sinji vrh near Ajdovscina (Slovenia). Meghívást kaptam és kiállítottam: Simposio Internazionale d'Arte Contemporanea, Villa Glisenti, Villa Carcina (Bs) Italia.

2008: *Eleven térben* címmel rendeztem kiállítást az Aulich Art Galériában. A Kugler Könyvek sorozatban megjelent a Végh-életműalbum.

2009: A Dunaszerdahelyi Nemzetközi Művésztelép munkájában vettem részt. Strasbourgi képzőművészeti ösztöndíjat kaptam.

Vegh János

Sarbu Aladár

irodalomtörténész (Budapest, 1940. szeptember 28.)

Születésem helyeként Budapest áll az irataimban, de ez csak annyit jelent, hogy világrajöttem előtt anyám Pilisszentivánon volt a szüleinél, s onnét a János Kórház viszonylag hamar elérhető. Igazi bölcsőhelyem Csinger (akkor Bódé, ma Ajka-Csingervölgy). Apám, aki Romániából szökött (nem akart katona lenni), a kriptongyárban volt lakatos, anyám a nővéréhez jött látogatóba, s ekkor találkozott apámmal. Majdani keresztanyám férje bányász volt, mint a családban szinte mindenki, és itt kapott munkát, az Ármin aknán.

Csinger szétszórt bányatelepek laza halmaza volt, egyetlen központi intézménnyel, az iskolával. Három tanteremben hat osztály: amíg az elsősök a betűvetést tanulták, a másodikosok kórusban is-

mételgették az egyszeregyet. A legnagyobb tanterem egyúttal templom is volt. A reggeli mise végén egy ajtót húztak az oltár elé, lezárták a harmóniumot, s napközben legfeljebb a tömjénfüst emlékeztetett az egyházi funkcióra.

Mindenre kíváncsi, mozgékony fiúgyereket, amilyen én voltam, jobb helyre nem is vethetett volna a sorsa. Éva, a feleségem, ha barátaimmal a gyerekkorunkba visszamegyünk, nem érti: „Mit szerettetek benne annyira? Ronda ipari táj.” Ez igaz, de mert nem volt mihez viszonyítanunk, eszünkbe sem jutott, hogy az osztályozók, meddőhányók és gőzösök világa ronda volna. A mozdonyoknak nemcsak nevük volt, de személyiségük is. A meddőhányókat esténként megszépítették a rajtuk kék fénnel futkosó tüzek. S foglalatul az egészhez, kiterjedt erdeivel és hegyeivel, Sobri Jóská-s, Savanyú Jóská-s legendáriumával Nagyvázsontól Veszprémig ott volt a Bakony.

Tiszta idill persze nincs. 1944 őszén apámat elvitték katonának, mi meg – akkor már megszületett az öcsém – anyámmal hármásban lestük a bombázókat, és szaladtunk az óvóhelyre, ha szirénáztak. Szerencsénk volt: a front úgy ment át rajtunk, hogy átaludtuk. Az oroszok a kriptongyárat ugyan leszerelték, de bennünket nem bántottak. Apámmal, aki az osztrák határnál búcsút intett hadseregnek és háborúnak, még zsákmányt is ejtettünk. A tábori konyha mellől („Jó lesz ez nekünk hólapátnak” – indokolta apám az akciót) elemeltünk egy pékklapátot. Sok-sok télen át hánytuk vele a havat, míg teljesen el nem kopott.

A Rákosi-korszak szétrobbantotta a régi Csingert. Felfuttatták a széntermelést, kórházat, vājáriskolát építettek, s a villanyoszlopokról harsogó hangszórók buzdították egész nap újabb és újabb munkasikerekre a dolgozókat. Az én személyes világom is szétesett: a barátaim egy lakásépítő akció jóvoltából egymás után Ajkára, kertés családi házakba költöztek. Apám akkor már az üvegyárban volt gépkocsivezető, s mikor a gyártól lakást kapott, Ajkára költöztünk mi is. A barátaimat megtaláltam, meghitt kisvilágomat nem. Szerencsére sokáig nem maradtunk. Anyámnak egyre jobban hiányzott kiterjedt családjá, ezért aztán 1953

nyarán feljöttünk Szentivánra. Itt is, mint Csingerben: bányatelepek, bányák, meddőhányók és osztályozók velük éles kontrasztot alkotó mesészip környezetben, a Pilis és a Budai-hegyek között. S a bányáktól kissé elhúzódva a takaros, tiszta falu. Nyaraink egy részét öcsémmel eddig is a nagyszüleinknél töltöttük, nem túlzok tehát, ha azt mondom, hazajöttünk. Ildikó húgom már itt született.

Szentivánnal aztán visszakerültem oda, ahonnan indultam, Budapestre. Az I. kerületi Petőfi Gimnáziumban végeztem a középiskolát. Jól éreztem itt magam, jól is tanultam. Panaszkozhatnék, hogy nehéz dolgom volt (új lakóhelyünkön nem volt se víz, se villany, és kilométereket kellett gyalogolnom a vasútállomásig, majd onnét egy órát vonatoznom), de ezt mint az élet velejáróját, zúgolódás nélkül elfogadtam. Ekkor öltött határozott formát az irodalom iránti érdeklődésem. Az önképzőkör tanár-elnöke, Nemes Nagy Ágnes megbízásából 1955 tavaszán már Diák című lapunk tudósítójaként hallgattam Király Istvánt az Akadémia dísztermének karzatáról, amint kifejti, hogy anekdotikus elbeszélőmodora miatt Mikszáth nem teljes értékű realista. Megzavarodtam. Addigra már belém sulykolták, hogy az igazi művészet realista, s nagy írónk az igazi művészek közé tartozott tudatomban. Nagy becsben állt a családban is: irodalomkedvelő nagybátyám éppen szelíd, de bölcs anekdotikus humoráért szerette; nagyanyámnak meg – horpácpusztai juhászok lánya lévén – még az eleven Mikszáthhoz is szerencséje volt. Rosszallásomnak tudósításomban természetesen hangot adtam. Nem is sejtettem, hogy az egyetemen majd Király híveinek tábort gyarapítom.

Közben, persze, átéltem mélyen és maradandóan én is a forradalmat. A mai ünnepi szónoklatoktól épp ezért viszolygok: köszönő viszonyban sincsenek azzal, ami történt. Rendszerváltó politikusaink közül egyről tudok csak, aki volt bátor – és nem kevésbé bölcs – kimondani, hogy ötvenhat nem folytatható. Nem arról szolt, amit most igazolni próbálnak vele. Hogy akkor miről szolt? *Töredék* című regényemben (1983) megírtam, olvasható.

Magyar–angol szakos tanulmányaim már Eötvös-kollégistaként végeztem, nem kellett vonatoznom. Tanítottam, kutattam, írtam, s lettem, aki vagyok: az angol és amerikai irodalom professzora, és író, négy regény erejéig. Hatalmas, mindmáig táguló világba kerültem, topográfiailag is (egyetemek: London, Liverpool, a Harvard, Minneapolis), szellemileg (Henry James, Hawthorne, Melville, Conrad, Joyce és a többiek) meg különösen. Portékámat itthon is, külföldön is árulom, s bizony jólesik hiúságomnak, ha azt látom, akad rá vevő. Lukács inspirálta marxista elméleti iskolázottságom a rendszerváltás után sem szorult revízióra. Ami ma itthon és a világban történik, ebben a meggyőződésben csak megerősít. Jó tudni azt is, hogy szakmám angolszász képviselői között népes tábora van a hozzám hasonló gondolkodású embereknek.

Nem könnyű velem, mondja Éva, negyvenkét éve lassan. Felnőtt életét ott kezdte ő is, ahol én, az angol szakon. Egy sikeres nyelvtanári pályát zárt le, amikor pár éve nyugdíjba vonult. Sokkal tartozom neki. Azért, hogy mindig volt hova visszavonulnom, ha szellemileg vagy lelkileg rendbe akartam szedni magam; hogy a gyerekeink kiegyensúlyozott, jó családban nőttek fel, és hogy az unokáink hozzánk is hazajárnak.

Sarka Aladár